

И САМО ДОТЛЕ, ДО ТОГ КАМЕНА...

Шта се дешавало са српским матурантима у Великоме рату који нису могли да служе војни рок, али који су и поред свега тога желели да помогну својој отаџбини? Ево једне такве животне приче.

Бранислав Ил. Гојковић (*19. I 1896, Пожаревац – †16. VIII 1979, Београд) професор III Мушке гимназије »Јосиф Панчић« и дугогодишњи управник Природњачког музеја српске земље у Београду, био је са обе стране из просветарских породица, од малена васпитаван у духу првенствено Свето-Савља. Рано је остао без мајке. Матурирао је у Пожаревалкој гимназији о Видову-дне 1914. и маштао да ће студирати медицину. Убрзо потом започне и Велики рат. Током јула месеца исте године прележао је пегави тифус који је тада још сузбијан по Србији као последица заробљених турских војника из Мале Азије у I Балканском рату. Када је Војна комисија почела да регрутује стасале момке, Бранислав који још није у потпуности потпадао служењу војног рока и који се тек излечио од пегавца, пријави се као и већина другова. Сви су они увелико били и чланови Соколског друштва *Душан Силни*, међутим, после прегледа био је одбијен, због урођене срчане мане (*vitium cordis*), кратковидости и платфуса...

Младом Брани Гојковићу жеља за ослобођењем и уједињењем свих Срба и осталих поробљених Словена била је очигледно велика, како је устало тада, тих деценија, велики део људи размишљао, те се због тога – пошто га је Комисија одбила – а отаџбина позивала, пријави се у војску као добровољац. Смештен је био на врх Варошког брда где се тада налазио, већ од јуна месеца 1914. године, Браничевски одред и распоређен у чету за везу као телефониста. (Шеф штаба био му је рођени брат академика А. Белића, пешадијски потпуковник Влада Белић, а командант Одред пуковник Светомир Матић, који је у међуратном периоду био бан Дунавске бановине). Главни задатак му је био да одатле контролише да ли су у реду све везе на линији фронта од Голупца, па све до Смедерева. Било је дана када се дежурало без прекида и дуже од 48 часова. Поред скоро сталног дејства непријатељске тешке артиљерије и пешадије, аустро-угарска авијација је у то доба користила извиђачки једнокрилни аероплан типа *Таубе (Голуб)* за бацање велике количине челичних тзв. *игала* (принцип пикада) које су у виду кише падале са висине километар-два на фронт и позадину пробијајући и убијајући тако све пред собом. Млади Брана је једну такву убитачну кишу преживео јер се Божјом вољом, или пуким случајем, склонио иза неког дебљег зида...

Дреждало се тако крај телефона све до јануара 1915, а онда је дошла наредба, крајем октобра исте године, да се оде у Скопље. Пред полазак нашао га је отац који је знао да се војска повлачи и да му син никада неће напустити своје другове из Браничевског одреда. Стога му је од новца дао два *наполеона*, једну *златицу* (20+20+10=50 динара у злату) и 500 динара у мањим сребрним апоенима, као и дувана за пут. Скоро сав тај златни и сребрни новац му је био дат већ спакован у ђемер (каиш сашивен из два слоја коже предвиђен за ношење металног новца)...

Бранко М. Ђукочић

(*6. I 1896, Пожаревац, по ст.кал. – †12. VIII 1979, Београд)

Када су с почетка новембра стигли у Приштину пада наредба да наставе пут преко Штимља на Љум-Кулу (правац Кукуш – Везиров Мост), а затим на Велеште и да Браничевски одред иде за Ђалком четом (тзв. 1.300 каплара). Преспавали су у неком селу и то у батал-џамији (рушевина) у којој је на поду било бар са шаке прашине и бува јер су је дотле сами албански сељаци користили као шталу. Идући конак им је био у неким земуницама, које су направили трећепозивци. Они су припремали пут, којим је требало да преведу онемоћалог »Чика-Перу« (краља Петра I Ослободиоца; 1844-1921), али стари краљ тај пут није користио, јер је кренуо преко Чакора. Следеће преноћиште им је био Васјат у коме је била војна постаја где су први пут добили врућ, војнички тајин (хлеб). Начелник те постаје им је препоручио да га не једу, већ да пожуре и сиђу у Пишкочеју где се кувао добар војнички пасуљ.

Од Пишкочеје крену на Дебар, па из Дебра сиђу у Велеште. Било је веома хладно и ситна јесења киша падала је одасвуд пробијајући сваку кабаницу. Ту у Дебру преноће у штали неког имућног, старог Турчина хаџије (штала се налазила у приземљу саме куће). Због велике ноћне хладноће за ватру у штали *Браничевци* су употребили за потпалу полупропали плот, тако да је дим ушао и на први спрат где је домаћин спавао, па су убрзо морали ватру да угасе. Изјутра пођу на Стругу кроз поље које је поплавио Дрим и тек у Струги су се очистио од вашију, а другови су наставили пут и даље за Ђачком четом...

Брана је морао остати у Струги због рана на стопалима – наине, када су изашли из Приштине, купио је од једног нашег војника, који је имао вишак, разгажене и добро потковане цокуле са одличним ђоном, после краћег цењкања, за 25 динара, пошто су његове градске ципеле увелико прогледале. Цокуле су му биле кратке, тако да су га доста убијале па их је трампио са једним другом из чете, иначе богословцем, који је изашао из болнице и имао огромне цокуле (број 46 или 48), због чега су му се створили пликови на табанима. Због скоро сталног усиљеног марша пликови су убрзо прсли, ране се загадише, а импровизовани завоји нису могли скоро ништа помоћи већ само одмоћи у тим условима и одрани табани букну гнојећи се све више... Са Браном је у чети био и школски друг Радмило Кузмановић, син среског начелника из Струге. Видевши у каквом је стању и да за њега даљег марша тешко да може бити, претпостављени им дозволи да сврате код Радмилових родитеља. Чим су дошли код његових у Стругу, дали су Брани лекове и мелеме за ране. Ту су добро окували сву одећу у великом казану у дворишту иза куће, добро се намазали гасом и тек који дан доцније се поштено окупали и обукли у чисто и опегло...

Пут су наставили чуном преко Охридског језера, са шефом Пореске управе који је носио сандук са државним новцем, своје деловодне књиге и један мањи, запечаћени сандук. Преноћили су у селу Лину (источна обала језера) од кога се одвајао пут за Елбасан, којим су ишли наши војници. У то доба је у северној Албанији столовао Есад-паша (1856-1920), који је 1912/13, као турски ђенерал бранио Скадар и због витештва према њему, када је морао да се преда, постао је до смрти велики пријатељ Срба. Све докле се протезала његова власт, Срби су били потпуно безбедни. Међутим, Брана са

другом није отишао у своје стоно место, већ су из Лина, истим чамцем, отишли у Подградац, који је на јужној обали Охридског језера, јер се по вестима Ђачка чета тренутно ту налазила улогорена у порти манастира Св. Наума. На пола пута сазнају да су Бугари заузели Охрид и да се Ђачка чета, у последњем тренутку, пребацила у Грчку, оставивши у манастиру неколико својих болесних другова, које су Бугари прво зверски мучили, а онда их – штедећи муницију – поклали!.. Бугари очигледно још нису могли да прежалe изгубљени II Балкански рат 1913...

Стога одлуче, да се и они спусте у Грчку, чије прво село на граници није било далеко од Подграца... Како Брана и даље није могао поштено да се креће због рана на ногама, морао је да купи једно коњче. Арнаут који му је учинио ту услугу наплатио му је један *наполеон* (20 дин. у злату), тако да је јашући дошао до варошице Корче (ми је зовемо Горица) у северном делу Епира. Када су видели из Корче наш мали караван, одмах су им у сусрет пошли пекари и алвације. Брана је одмах купио 1 оку (1,280 kg) ћетен-алве, плаћајући нашом новчаницом од 10 динара – ока алве била је 3 гроша, а алвација је за његову *банку* (10 дин.) давао 9 драхми у сребру. Алву је морао веома споро јести, јер данима скоро ништа нису јели. Остао је у Корчи све док му нису ране најзад зацелиле. Одатле је кренуо у Лерин, а из њега возом у Солун, где је стигао пред Божић. Одмах се јавио нашем посланству и са многим другим нашим изгнаницима француском лађом дошао, пред Нову годину, у Марсељ...

Изашавши из болнице, да би преживео, прво ради као лучки амалин, затим као шанкер, па као кондуктер трамваја, све док није нашао посао техничког цртача у једној приватној, архитектонској фирми. Најзад је био примљен на школовање, у припремни разред, у бившу женску школу *Сан Жозеф*. Крајем рата уписао се на Медицински факултет у Марсељу (мај 1917). Тако је започео са остварењем свог давнашњег сна да постане лекар, стално се сећајући својих најдражих, прерано преминулих мајке и најстаријег брата. Сан који ипак неће успети да оствари. После трећег семестра полаже, код проф. Е. Декрока, испит из физиологије (19.VI 1919) са перфектном оценом: проф. Е. Декрок га је због тога желео за асистента.

Из тог бруцошког периода сачувана је једна школска свеска у којој је као педантан студент, на скоро сваком часу хватао белешке и стављао датум када је шта писао. Све што је ту бележио, писао је на књижевном француском језику, али усред белешки на часу физиологије, млади Брана је само ту написао ћирилицом последње стихове песме Ђуре Јакшића **Отаџбина**. Зашто је ово урадио? Датум бележења тог часа био је *11. XI 1918, Lundy* (понедеоник) – први дан примирја у Великом рату! Мора бити да је нешто пре поднева у амфитеатар ушао фамулус Медицинског факултета у Марсељу и јавио веома важну вест, због чега је Брана одмах написао ове стихове. После кратког славља проф. Декрок је завршио започету мисао – што се може закључити по белешкама – и пустио студенте напоље...

Но, Брана ипак мења студије: пребације се на биологију и дипломира у Паризу на Сорбони 1923/24 као стипендиста регента Александра, када се најзад вратио у отаџбину. Поменимо овде да га је српска Војна комисија у

два наврата током студија позивала да дође на преглед у Марсељу и у Паризу и оба пута био је одбијен због неухрањености, тако да је могао на миру да студира...

Коста Ђ. Кнежевић

(*Политика*, 17. II 2018, субота, бр. 37.452, год. СХV, стр. 12, »100 година од Великог рата«, текст је скраћиван).

КОМЕНТАРИ БЛИЖЊИХ

Šime O. (17. II 2018)

...Stvarno nemam nikakvih zamerki: tekst je lep, lako se čita i sa puno je podataka...

Веља чутурица (18. II 2018)

Драги Коста, хвала. Опет прими моје честитке на текст...

Милош Ј. (18. II 2018)

Хвала Ти, управо прочитах; заиста лепо написано...

Маја N. (18. II 2018)

Sa zadovoljstvom čitam Vaše članke jer su kratki i puni informacija...

Аса М. (19. II 2018)

...Веома лепа и питка прича, као и остале претходне. Зашто није и на интернету? По фотографији се види да је Брана био паметан и уман човек...

Nikola K. (20. II 2018)

...Hvala Ti što me se sjetiš na ovaj divan, samo Tebi svojstven način. Ne trebam Ti, pored svih pohvala koje Ti daju svi koji se upoznaju sa Tvojim tekstovima, ni naglašavati koliko je ljekovito i za dušu i za um Tvoje vidjenje ljudi i događaja iz tog burnog perioda Velikog rata. Rado se družim sa Tvojim tekstovima. Kosta, obavezno, neka se ovo pretvori u jednu knjigu...

Vedran V. (26. II 2018)

Bravo na trudu i značajnim i tačnim podacima posebno o g. Brani Gojkoviću. Hvala Ti na materijalu – stvarno si mi ulepšao dan!..

Ivanka M. (6. VII 2018)

Hvala Vam najlepše na ovim Vašim originalnim tekstovima, odnosno člancima, a upravo sam pročitala Vaš mejl. Posebno mi je drago da ste objavili tekst: »**I samo dotle, do tog kamena!**« o Vašem dedi Brani, koji ste tako lepo napisali !!!...

КОМЕНТАРИ ЧИТАЛАЦА ПОЛИТИКЕ ONLINE

